

Konsekvensutredning tverrforbindelse, Jæren-E39

Temarapport Kulturmiljø

Ole Kristian Larsen

Konsekvensutredning tverrforbindelse, Jæren-E39

Temarapport kulturmiljø

Ecofact rapport 94

www.ecofact.no

Referanse til rapporten:	Larsen, O. K. 2011. Konsekvensutredning tverrforbindelse Jæren-E39. Tamarapport Kulturmiljø. Ecofact rapport 94.
Nøkkelord:	KU, kulturmiljø, kulturminner, Nordre Kalberg, Bråstein, Møgedal, Figgjoelven, tverrforbindelse, linjevalg.
ISSN:	ISSN 1891-5450
ISBN:	978-82-8262-092-5
Oppdragsgiver:	Dimensjon
Prosjektleder hos Ecofact AS:	Roy Mangersnes
Prosjektmedarbeidere:	Ole Kristian Larsen
Kvalitetssikret av:	Roy Mangersnes
Forside:	Eksempel på kulturminne. Rydningsrøys på Sandskallen. Foto: Roy Mangersnes

www.ecofact.no

Innhold

1 FORORD	1
2 SAMMENDRAG	2
3 INNLEDNING	3
4 UTBYGGINGSPLANER OG INFLUENSOMRÅDET	4
5 MATERIAL OG METODE	5
5.1 VURDERING AV VERDI	6
5.2 VURDERING AV OMFANG	6
5.3 VURDERING AV KONSEKVENSN.....	6
6 KULTURMILJØ	8
6.1 RETNINGSLINJER	8
6.2 REGISTRERINGER.....	8
6.2.1 Utrednings- og influensområder	8
6.3 DATAGRUNNLAG	9
6.4 KONSEKVENSANALYSE FOR KULTURMILJØ	9
6.4.1 Vurdering av verdi.....	9
6.4.2 Omfang	10
6.4.3 Konsekvens	10
7 KULTURMILJØ I PLANOMRÅDET	11
7.1 BESKRIVELSE.....	11
7.2 POTENSIALET FOR KULTURMINNER.....	12
7.3 VERDIVURDERING	13
7.3.1 Kulturminner	13
7.3.2 Linje 90001.....	15
7.3.3 Linje 90003.....	15
7.3.4 Linje 90007.....	15
7.4 PROBLEMSTILLING.....	16
7.5 OMFANGS- OG KONSEKVENSVURDERING	17
7.5.1 Linje 90001.....	17
7.5.2 Linje 90003.....	18
7.5.3 Linje 90007.....	19
8 SAMMENSTILLING	20
9 KILDER.....	21
9.1 NETTBASERTE KILDER	21
9.2 SKRIFTLIGE KILDER	21

10 VEDLEGG – ID-NUMMER PÅ KULTURMINNER.....	22
--	-----------

1 FORORD

På oppdrag fra Dimensjon Rådgivning AS har Ecofact AS utført en utredning av kulturmiljø i Sandnes og Time kommuner, Rogaland fylke. Det er ikke foretatt befaring i området rettet mot denne utredningen spesielt, men området er blitt befart i forbindelse med undersøkelser for andre tema. Annen relevant data er hentet fra flere tilgjengelige databaser, kommunale planer og lokale kilder. Arbeidet er utført av Ole Kristian Larsen. Roy Mangersnes har kvalitetssikret rapporten. Kontaktperson for oppdragsgiver har vært Finn Estensen (Dimensjon AS). Både oppdragsgiver og lokale kilder skal ha takk for informasjon om tiltaket og det berørte området.

Sandnes
22. Februar 2011

Ole Kristian Larsen

2 SAMMENDRAG

Beskrivelse av tiltaket

Bakgrunnen for prosjektet er å ivareta transportbehovet for en ny forbindelse mellom Jæren og E39. Behovet for en tverrforbindelse har økt med befolkningsutviklingen og næringsutviklingen i området, heriblant den nye godsterminalen på Ganddal, samt ved utviklingen av nye utbyggingsområder som er forutsatt i Fylkesdelplan for langsiktig byutvikling, og de respektive kommuneplanene.

Datagrunnlag

Databaser, kommunale planer.

Verdier

Berørte verdier i området er primært knyttet til fornminner, men også nyere kulturminner slik som Ålgårdbanen. Området er delt inn etter linjealternativer og har fått verdier på bakgrunn av dette. Kulturminner er automatisk fredet og vil derfor automatisk få stor verdi. I hele området er det stor tetthet av kulturminner. Området rundt linjene har fått verdi etter antall og type minner som faller inn i influensområdene. Områdene rundt linje 90001 har fått middels verdi, mens områdene rundt linje 90003 og 90007 har fått stor verdi. Det er viktig å merke seg at verdien er satt på områdets helhet og ikke på enkeltminnene.

Beskrivelse av omfang

For kulturmiljøet vil enkelte linjevalg medføre vedvarende inngrep. Generelt sett så vil tiltaket forringe et historisk landskapsbilde ved redusert lesbarhet av kulturminnene, men dette kan kompenseres ved å legge traseen mest mulig i ett med landskapet der det er mulig.

Mindre justeringer av linjene kan redusere det negative omfanget betraktelig ved flere av konfliktpunktene.

For kulturmiljøet vil tiltaket medføre at noe kulturlandskap forsvinner. Nærområde til gårdsmiljø får nye inngrep.

Samlet vurdering av konsekvenser

Fornminner er automatisk fredet og dette gjør at områdene med fornminner mer eller mindre automatisk får høy verdi, verdivurderingen er gjort av området i sin helhet og kan derfor få en lavere verdi som ved linje 90001. Kulturminner er en konkret ting som ligger på en konkret plass. Dette gjør at det kan være forholdsvis enkelt å foreta en liten justering av linjene slik at konflikter kan unngås eller reduseres. Ingen av linjene resulterer i direkte arealbeslag. Linje 90001 er den linjen som passerer minnene med størst avstand. Linje 90003 passerer litt nærmere minnene og det er dermed større mulighet for at den historiske lesbarheten blir redusert. Linje 90007 tangerer et gravfelt og det er fare for at det østligste tunellinnslaget kan komme i kontakt med en rydningsrøys. Linje 90001 er vurdert til ubetydelig/liten negativ konsekvens, mens linje 90003 og 90007 er vurdert til liten konsekvens.

3 INNLEDNING

Statens vegvesen, Region vest, har startet opp arbeidet med linjevalg i utvalgte korridorer (A1 og B1) (Mangersnes, 2010) for ny Fv 505 Foss-Eikeland - Kverneland og tverrforbindelse E 39 – Jæren. Tiltaket er lokalisert til Sandnes, Gjesdal, Time og Klepp kommuner, Rogaland fylke. I utgangspunktet forelå det 2 ulike alternativer til Fv 505 og 4 ulike alternativer til tverrforbindelse. Dette er nå redusert til ett alternativ for Fv 505 og ett alternativ til tverrforbindelse, med ulike trasévalg.

Denne rapporten omhandler tverrforbindelsen og innebefatter Time og Sandnes. Fv 505 vil bli omhandlet i egen rapport. Trasévalgene har vært gjennom en siling og nå gjenstår 3 alternativ i på et avkjørsselfritt strekk. Vegvesenet ønsker i den forbindelse at de ulike alternativene vurderes i forhold til kulturminner og kulturmiljø. Ecofact AS ble engasjert og har gjennomført en faglig undersøkelse og vurdert de ulike alternativene i forhold til nevnte tema og i forhold til hverandre.

Analysen av kulturminner og kulturmiljø skal belyse tiltakets virkninger for områder med kulturhistorisk verdi. *Kulturminner er definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Kulturmiljøer er definert som områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Ved avgrensing av kulturmiljøer må det påvises hvilken helhet eller sammenheng kulturminnene inngår i* (MD 1978).

Kulturminner og kulturmiljøer utgjør et mangfold av kvaliteter som ikke lar seg måle på en enkel måte. Hver for seg og sammen representerer de kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier. De er uerstattelige kilder til kunnskap om menneskers liv og virke, og om deres kunstneriske og tekniske ferdigheter gjennom tidene.

Kulturminner og kulturmiljøer er gjerne knyttet til områder med eldre driftsformer og næringsvirksomhet, for eksempel innen jordbruk, samferdsel og industri. Når næringsgrunnlaget endres, påvirkes også kulturmiljøene.

Det har blitt utarbeidet et strategisk mål for forvaltning av kulturminner: ” *Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljø skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser, og som grunnlag for opplevelse og videreutvikling av fysiske omgivelser. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljø skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelser.*” (St.prp.nr 1.)

Denne rapporten sammenstiller eksisterende dokumentasjon angående kulturmiljø/kulturminner. Etter vår vurdering gir det samlede datatilfang, omfangsvurderinger og konsekvensvurderinger gjengitt i denne rapporten et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag.

4 UTBYGGINGSPLANER OG INFLUENSOMRÅDET

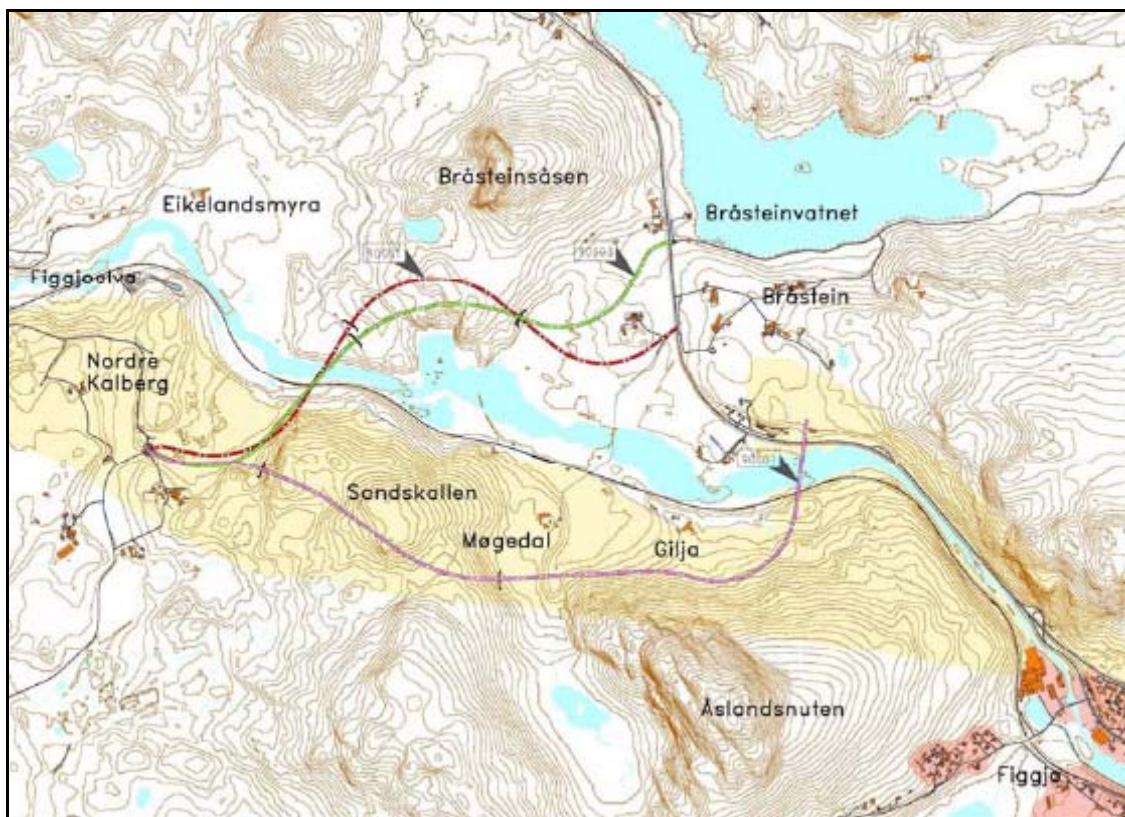
Bakgrunnen for prosjektet er å ivareta transportbehovet for en ny forbindelse mellom Jæren og E39. Behovet for en tverrforbindelse har økt med befolkningsutviklingen og næringsutviklingen i området, heriblant den nye godsterminalen på Ganddal, samt ved utviklingen av nye utbyggingsområder som er forutsatt i fylkesdelplan for langsiktig byutvikling, og de respektive kommuneplanene. Prosjektet er sammensatt med et annet prosjekt som omhandler ny Fv 505 om tettbygde strøk på Orstad, Kvernaland og Frøyland. Fv 505 blir omhandlet i egen rapport. Prosjektene sammenfaller på Nordre Kalberg i Time kommune.

Figur 4.1. Regional lokalisering av tiltaket.

Etter valg av korridor for tiltaket, har det blitt foretatt en grovsiling og en finsiling av linjevalg basert på diverse kriterier. Som en første del av arbeidet med å finne mulige vegtraséer for strekningen er det utarbeidet en silingsrapport som vurderer de mange alternativene som er kommet fram i idéfasen. Silingsrapporten endte ut i en anbefaling om hvilke alternativer som skal inngå i denne endelige konsekvensutredningen og kommunedelplan.

Etter grov og finsiling gjenstår tre alternativ for tverrforbindelsen. Silingen baserte seg på flere tema som trafiksikkerhet og krav til veiutforming, kostnader, arealbruk, nærmiljø/friluftsliv, kulturmiljø, landskapsbilde, naturmiljø og naturressurser.

Figur 4.2. Oversikt over området som blir berørt av tiltaket. Her ser man de tre linjealternativene til tverrforbindelsen (fra silingsrapporten).

De 3 linjevalgene som gjenstår skal konsekvensutredes i forhold til kulturmiljøet i denne rapporten.

5 MATERIAL OG METODE

Formålet med utredningen er å belyse påvirkningen av tiltaket som kan ha vesentlige konsekvenser for miljø, naturressurser og samfunn. I plan og bygningsloven er det i detalj gjort rede for i hvilke tilfeller Staten stiller krav om konsekvensutredning. Kravene til metode er gitt i veiledere og forskrifter. Felles for de ulike fagutredningene er en inndeling i fire faser:

- Registreringsdel
- Verdisetting
- Omfangsutredning
- Konsekvensgradering

Utredningen er utført etter Statens vegvesens håndbok 140 - *Konsekvensanalyser* (2006).

5.1 Vurdering av verdi

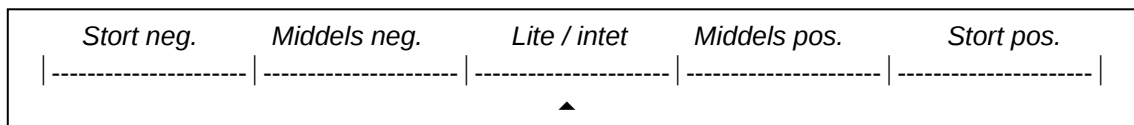
Verdien blir fastsatt langs en glidende skala som spenner fra liten verdi til stor verdi, basert på den relative betydningen av området for gjeldende tema. Verdivurderingen i et delområde kan differensieres i et verdikart, men registreringskategoriene må også gis en samlet vurdering. Ulike tema har ulike kriterier for verdisetting.

Figur 5.1. Skala for verdi.

5.2 Vurdering av omfang

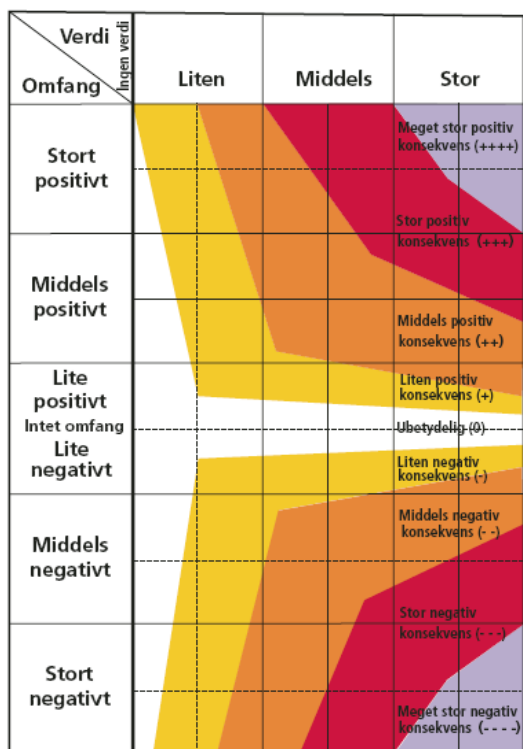
Dette trinnet består i å beskrive og vurdere type og omfang av mulige virkninger på de ulike temaene som blir verdisatt dersom tiltaket gjennomføres. Omfanget blir blant annet vurdert ut fra påvirkning i tid og rom, og sannsynligheten for at virkning skal oppstå. Omfanget blir gjengitt langs en trinnløs skala *fra stort negativt omfang til stort positivt omfang*.

Figur 5.2. Skala for omfang.

5.3 Vurdering av konsekvens

Det siste trinnet i vurderingene består i å sammenholde verdivurderingene og omfanget av tiltaket for derved å utlede den samlede konsekvens i henhold til diagram vist i figur 5.3

Figur 5.3. Konsekvensvifta viser hvordan verdi og omfang kombineres for å finne konsekvens (Statens Vegvesen 2006).

Denne sammenstillingen gir et resultat langs en skala fra meget stor positiv konsekvens til meget stor negativ konsekvens (se under). De ulike kategoriene er illustrert ved å benytte symbolene ”-” og ”+” (se tabell 1).

Tabell 1. Oppsummering av konsekvensalternativer og korresponderende symboler

Symbol	Beskrivelse
++++	Meget stor positiv konsekvens
+++	Stor positiv konsekvens
++	Middels positiv konsekvens
+	Liten positiv konsekvens
0	Ubetydelig/ingen konsekvens
-	Liten negativ konsekvens
--	Middels negativ konsekvens
---	Stor negativ konsekvens
----	Meget stor negativ konsekvens

Det er laget oppsummeringstabeller som viser verdi, omfang og konsekvens for alle alternativer og ulike tema. Dersom det eksisterer flere alternative utforminger blir også alternativene rangert mot hverandre for det aktuelle temaet.

6 KULTURMILJØ

6.1 Retningslinjer

Temaet kulturmiljø tar utgangspunkt i de kulturhistoriske verdiene i berørte områder og hvorvidt et tiltak vil redusere eller styrke denne verdien. *Kulturminner* er spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, inkludert historiske hendelser, tro og tradisjon. *Kulturmiljøer* er områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet. *Kulturlandskap* er landskap som er preget av menneskelig bruk og virksomhet. (Statens Vegvesen 2006).

6.2 Registreringer

Ved registrering skal dagens tilstand, typiske trekk, kulturmiljøets historie, elementer i miljøet og enkeltminner av betydning beskrives. Områder som antas direkte berørt krever en mer detaljert registrering og beskrivelse enn områder som antas indirekte berørt. Kulturmiljøene kan deles inn i følgende kategorier:

Tabell 2. Kategorier og komponenter for registrering og beskrivelse.

Kategorier	Komponenter
Fornminner	Bosetningsspor, graver, kullgroper, jernvinneanlegg, fangstanlegg, bergkunst, rester av åkerbruk, forsvarsverker, industri etc.
Samiske kulturminner	Som ikke fanges opp av andre kategorier. For eksempel hellige fjell, offersteiner osv.
Gårdsmiljøer/fiskebruk	Gårdsbruk, småbruk og husmannsplasser. Innmark/utmark i gårdsmiljøet. Fiskebruk, naust, strandlinje. Samisk bosetning. Kvernhus, setre, høyløer, sommerfjøs, sager og andre landbruksbygninger.
Urbane kulturmiljø	Boligområder, bymiljøer, tettsteder med mer.
Tekniske/industrielle kulturmiljøer	Industribebyggelse, spor av gruvedrift, fløtningsminner, kulturminner knyttet til sjøfart, veger, jernbane, bruer, utmarksdrift, fangstanlegg etc.
Andre kulturmiljø	Monumentale bygg, monumenter, parker, kirker og kirkegårder, skoler, forsamlingslokaler. Jordbrukets kulturlandskap.
Viktige sammenhenger/strukturer	Historiske og visuelle, funksjonelle eller strukturelle sammenhenger.

6.2.1 Utrednings- og influensområder

Inndeling av kulturmiljøer må foretas etter hva som er hensiktsmessig i forhold til problemstilling. Ved avgrensning av et kulturmiljø skal det tas hensyn til geografisk utstrekning og funksjonelle sammenhenger.

Kulturmiljøet skal utredes utover selve planområdet ved å også inkludere influensområder. Størrelsen på influensområdene avhenger av konkret arealbeslag og

nærføring. Med nærføring menes tiltak som kan endre sammenhengen mellom kulturmiljøet og omgivelsene. Plan- og influensområder utgjør det samlede utredningsområdet.

6.3 Datagrunnlag

Mye av områdereistreringene for kulturmiljø er innhentet fra eksisterende litteratur og databaser, primært Askeladden og Miljøstatus. Det er ikke gjennomført egen befaringsfor denne utredningen. Vurdering av dagens status for kulturmiljøet i utredningsområdet er gjort på bakgrunn sammenstilt eksisterende informasjon.

6.4 Konsekvensanalyse for kulturmiljø

6.4.1 Vurdering av verdi

Verdisetting av kulturmiljø i denne rapporten er basert på kriterier utarbeidet av Statens vegvesen (2006) beskrevet i Håndbok 140 – Konsekvensanalyser.

Tabell 3. Kriterier for vurderinger av kulturmiljøets verdi. Hentet fra Håndbok 140 - konsekvensanalyser (Statens vegvesen 2006).

Tema	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi
Fornminner/samiske kulturminner (automatisk fredet)	- Vanlig forekommende enkeltprosjekter ute av opprinnelig sammenheng	- Representative for epoken/funksjonen og inngår i en kontekst eller i et miljø med noe tidsdybde - Steder det knytter seg tro/tradisjon til	- Sjeldent eller spesielt godt eksempel på epoken/funksjonen og inngår i en svært viktig kontekst eller miljø med stor tidsdybde - Spesielt viktige steder som det knytter seg tro/tradisjon til
Kulturmiljøer knyttet til primærnæringene (gårdsmiljøer/fiskebruk/småbruk og lignende)	- Miljøet ligger ikke i opprinnelig kontekst - Bygningsmiljøet er vanlig forekommende eller inneholder bygninger som bryter med tunformen - Inneholder bygninger av begrenset kulturhistorisk betydning	- Miljøet ligger delvis i opprinnelig kontekst - Enhetlig bygningsmiljø som er representativt for regionen, men ikke lenger vanlig, og hvor tunformen er bevart - Inneholder bygninger med kulturhistorisk/arkitektonisk betydning	- Miljøet ligger i en opprinnelig kontekst - Bygningsmiljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken/funksjonen, og hvor tunformen er bevart - Inneholder bygninger med stor kulturhistorisk/arkitektonisk betydning
Kulturmiljøer i tettbygde områder (bymiljøer, boligområder)	- Miljøet er vanlig forekommende eller er fragmentert - Inneholder bygninger som har begrenset kulturhistorisk betydning	- Enhetlig miljø som er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig - Inneholder bygninger med arkitektoniske kvaliteter og/eller kulturhistorisk betydning	- Enhetlig miljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken - Inneholder bygninger med spesielt store arkitektoniske kvaliteter og/eller av svært stor kulturhistorisk betydning
Tekniske og industrielle kulturmiljøer og rester etter slike (industri,	- Miljøet er vanlig forekommende - Inneholder bygninger uten	- Miljøet er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig - Inneholder bygninger med	- Miljøet er sjelden og et spesielt godt eksempel på epoken - Inneholder bygninger med

samferdsel)	spesielle arkitektoniske kvaliteter	arkitektoniske kvaliteter	spesielt store arkitektoniske kvaliteter
Andre kulturmiljøer (miljøer knyttet til spesielle enkeltbygninger, kirker, kulturlandskap, parker og lignende)	- Miljøet er vanlig forekommende og/eller fragmentert - Bygninger uten spesielle kvaliteter - Vanlig kulturlandskap med endret topografi	- Miljø som er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig - Bygninger/objekter med arkitektonisk/kunsteriske kvaliteter - Vanlig kulturlandskap med noe endret topografi	- Miljø som er sjeldent og/eller et særlig godt eksempel på epoken - Bygninger/objekter med svært høy arkitektonisk/kunstnerisk kvalitet - Sjeldent/gammelt kulturlandskap

6.4.2 Omfang

Omfang for kulturmiljøet er basert på kriterier utarbeidet av Statens vegvesen (2006) beskrevet i Håndbok 140 – Konsekvensanalyser.

Tabell 4. Kriterier for å vurdere omfang for kulturmiljøet. Hentet fra Håndbok 140 - Konsekvensanalyser (Statens Vegvesen 2006).

	Stort positivt omfang	Middels positivt omfang	Lite/intet omfang	Middels negativt omfang	Stort negativt omfang
Kulturminner og kulturmiljøers endring og lesbarhet	Tiltaket vil i stor grad bedre forholdene for kulturminner/ kulturmiljøer Tiltaket vil i stor grad øke den historiske lesbarheten	Tiltaket vil bedre forholdene for kulturminner/ kulturmiljøer Tiltaket vil bedre den historiske lesbarheten	Tiltaket vil stort sett ikke endre kulturminner/ kulturmiljøer Tiltaket vil stort sett ikke endre den historiske lesbarheten	Tiltaket vil medføre at kulturminner/ kulturmiljøer blir skadet Tiltaket vil redusere den historiske lesbarheten	Tiltaket vil ødelegge kulturminner/ kulturmiljøer Tiltaket vil ødelegge den historiske lesbarheten
Historisk sammenheng og struktur	Tiltaket vil i stor grad styrke den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil i stor grad forsterke historiske strukturer	Tiltaket vil styrke den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil forsterke historiske strukturer	Tiltaket vil stort sett ikke endre den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil stort sett ikke endre historiske strukturer	Tiltaket vil svekke den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil redusere historiske strukturer	Tiltaket vil bryte den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil ødelegge historiske strukturer

6.4.3 Konsekvens

Metode for fremstilling av konsekvens for kulturmiljø følger beskrivelse i kapittel 5 over.

7 Kulturmiljø i planområdet

7.1 Beskrivelse

Planområdet er tett besatt med kulturminner og kulturmiljøer. Her er spesielt mange registreringer av kulturminnefelt. Låg-Jæren var gjennom store deler av steinalderen dekket av tett edellauvskog som gjorde terrengoversikten vanskelig. Figgjoelva, som egentlig betyr den store (svulmende) elva, var en av de viktigste hovedvegene i denne tiden. Spor etter boplassopphold i steinalderen er påvist langs hele strekningen fra Edlandsvatnet på Ålgård og ned til utfallsosen i sjøen på Sele. De fleste boplassene synes å være konsentrert om velegnete steder for storviltjakt og laksefiske; ved Bore bru, langs Grudavatnet og på Bråstein. Flere av steinalderboplassene på Bråstein ble arkeologisk undersøkt allerede i 1930-årene. Utgravningene ga et rikholdig utvalg av forskjellige flintredskaper, men få konkrete spor etter boligkonstruksjoner. Figgjovassdraget og områdene rundt utspilte ikke sin rolle i steinalderen så her kan man følge utviklingen i jordbruket gjennom de ulike epokene frem til i dag.

Kulturminner

Kulturminnefelt bestående av rydningsrøyser, gardfar, gravrøyser, stakketufter og andre spor etter bosetning er vanlig forekommende i planområdet. De fleste kommunene i planområdet har godt oppdaterte data i Askeladden.

Alle disse kulturminnene er gitt et automatisk rettsvern i henhold til kulturminneloven §§ 3 og 4, og skal sikres for fremtiden som nasjonale minnesmerker.

Nyere tids kulturminner Det forekommer noen registreringer i SEFRAK innen planområdet. SEFRAK er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner. SEFRAK er først og fremst et generelt kulturhistorisk register som kanskje særlig har verdi som kildemateriale for lokal historie. Det at en bygning er registrert i SEFRAK gir den ikke automatisk noe vernestatus. Oppføring i registeret innebærer heller ikke i seg selv spesielle restriksjoner for hva som kan gjøres med et hus. Imidlertid vil tiltak som kommer i konflikt med objekter klassifisert som A og B, eller som egner seg til å skjemme opplevelsen av disse, bli møtt med motstand av vernemyndighetene. I tillegg til registreringer i SEFRAK er Ålgårdbanen et nyere tids kulturminne av spesiell betydning i området.

Ålgårdbanen ble bygget mellom 1920 og 1924, og det var den gang meningen at stambanen mellom Stavanger og Oslo skulle legges over Ålgård. Slik gikk det ikke, og sørlandsbanen ble lagt over Jæren til Egersund. Ålgårdbanen har sin start like nord for Ganddal stasjon i Sandnes og går langs Stokkelandvannet og videre til første stoppested på Foss-Eikeland. Linjetrasèen skjærer her over Figgjoelva og i retning Bråstein. Videre følger den elva til Figgjo og Ålgård. Den totale lengden på Ålgårdbanen er drøye 12 km. Ålgårdbanen ble lagt ned allerede i 1955 da personbiltrafikken økte. I dag holdes Figgjo stasjon godt ved like og her er det

mulighet for å leie dresin, og sykle den 3 km. lange strekningen til Ålgård. På Figgjo er det også satt opp et veteranog og et jernbanemusèum som forteller mye om historien til banen.

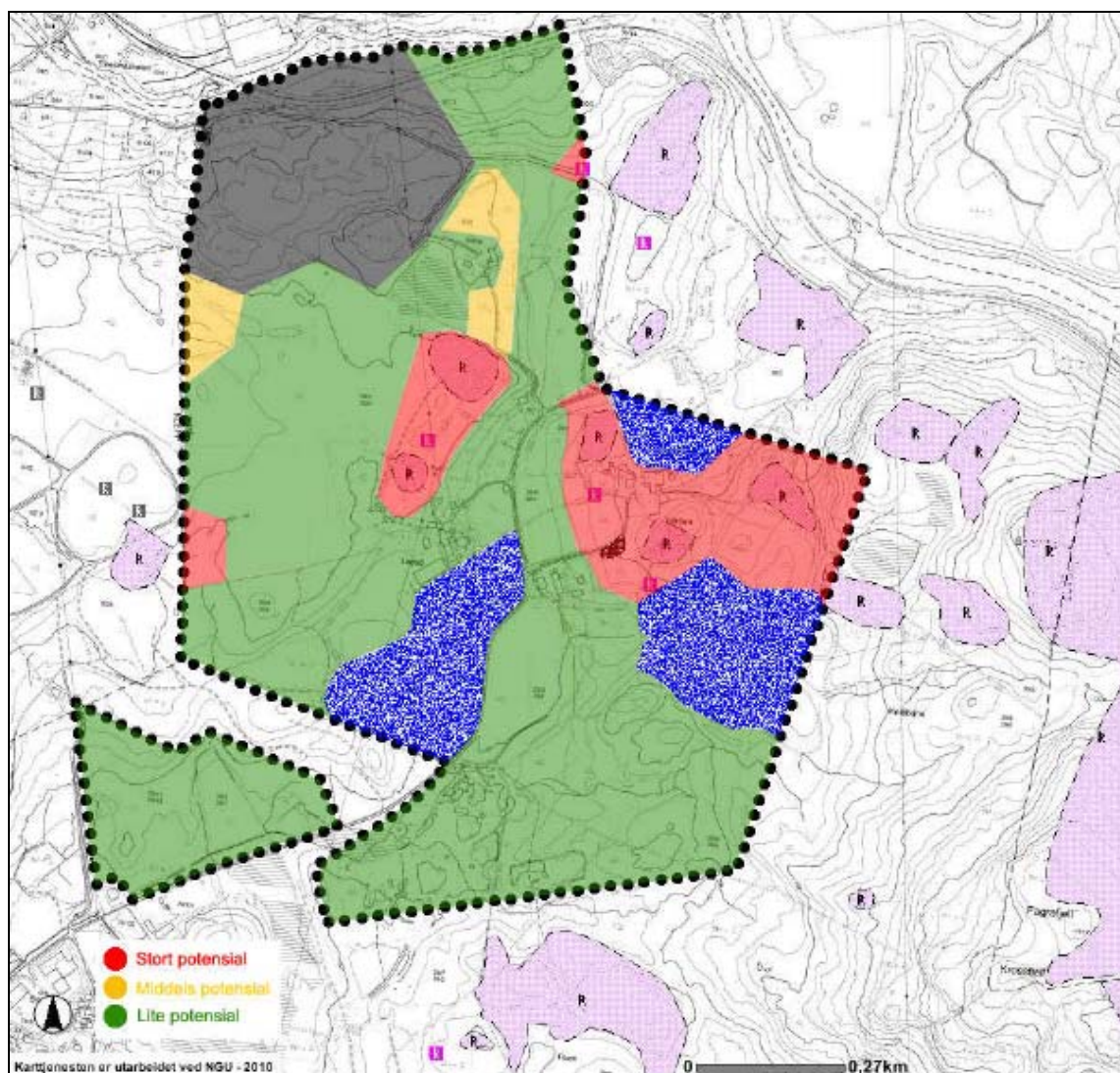
Figur 7.1. Under bygging av Ålgårdbanen (Riksarkivet).

7.2 Potensialet for kulturminner.

I de vestliste delene av influensområde har Ambio (Idsøe 2011) utredet potensialet for kulturminner. Områdene som er utredet er et større område rundt Nordre Kalberg. I de østligste delene av influensområdet er det ikke blitt foretatt noen vurderinger om potensielle kulturminner.

Alle de aktuelle linjene vil berøre Nordre Kalberg, dette er et området med stort potensial for kulturminner.

Potensialet for kulturminner nevnes her, men vil ikke bli tatt med i verdivurderingen i denne rapporten.

Figur 7.2. Potensialet for kulturminner i de vestlige delene av influensområde(hentet fra Idsøe 2011).

7.3 Verdivurdering

For planområdet er det i hovedsak fornminner som kommer i konflikt med tiltaket. Fornminnene vil utgjøre størsteparten av vektingen i verdisetting av alternativene, men også Ålgårdbanen vil vekte noe. Alle alternativene har planlagte tunneller. Det anses ikke som nødvendig å utrede områdene mellom tunellinnslagene.

7.3.1 Kulturminner

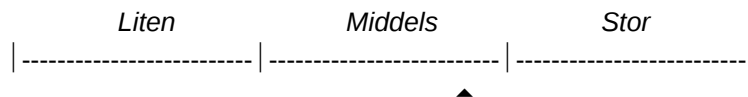
Fornminnene vil bli verdisatt etter alternativene. Langs alternativene vil en avgrensning av influensområdet variere med type fornminner og hvilken kontekst de ligger i, men som en tommelfingerregel er den vurdert til 50 meter fra midtlinjen av traséen (ca. 40 meter fra veiskulderen). Dette fordi kulturminner ikke bare blir påvirket direkte med arealbeslag, men også ved en redusert historisk lesbarhet ved at minne blir satt ut av sin sammenheng.

Tabell 5. Kulturminner i influensområdet i forbindelse med alternativ B1. Ikke alle disse vil komme i konflikt med de gjenstående linjevalgene.

Lokalitet	Hva	Når	Tilstand
60874	Gravfelt	Jernalder	Skadet
5353	Gravhaug	Jernalder	Skadet
64361	Gravfelt	Jernalder	Skadet
24970	Gravhaug	Jernalder	Intakt
15183	Gravfelt	Jernalder	Intakt
44847	Gårdsanlegg/Gravfelt	Førreformatorisk / Jernalder	Intakt
54609	Gravhaug	Jernalder	Skadet
54608	Rydningrøys	Jernalder	Intakt
34830	Gårdsanlegg	Førreformatorisk tid	Intakt
34828	Gravfelt	Jernalder	Intakt
44848	Rydningrøys	Førreformatorisk tid	Intakt
15182	Rydningrøys	Førreformatorisk tid	Intakt
54606	Rydningrøys	Førreformatorisk tid	Intakt
54607	Rydningrøys	Førreformatorisk tid	Intakt
5352	Rydningrøys	Førreformatorisk tid	Intakt
5150	Rydningrøyslokalitet	Jernalder	Varierende
65943	Rydningrøyslokalitet	Jernalder	Ukjent
34635	Rydningrøyslokalitet	Jernalder	Ukjent
24741	Gravfelt	Eldre jernalder	Tapt
44616	Hustuft	Uvisst	Ukjent
54362	Rydningrøyslokalitet	Jernalder / Middelalder	Ukjent
54412	Boplass	Steinalder	Ukjent
24792	Boplass	Steinalder	Ukjent
34636	Boplass	Steinalder	Ukjent
24793	Boplass	Steinalder	Ukjent
14944	Gravhaug	Jernalder	Ukjent
61029	Løsfunn	Jernalder	Ukjent
72399	Gravhaug	Jernalder	Tapt
44660	Boplass	Steinalder	Ukjent
34586	Gravhaug	Jernalder	Skadet
34587	Gravhaug	Jernalder	Skadet
14983	Boplass	Steinalder	
54363	Gravfelt	Jernalder	
44661	Boplass	Steinalder	

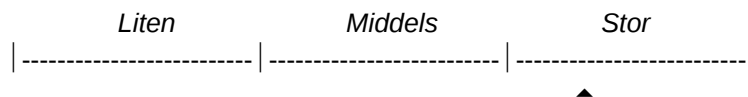
7.3.2 Linje 90001.

Totalt fire fornminner ligger i influensområdet til denne linjen. Det ene av disse minnene, som er en rydningsrøyslokalitet fra jernalderen (ID 54608), er frigitt for masseuttak og vil ikke bli vektet i denne sammenheng. Ved det østligste tunellinnslaget ligger det to bosetning-aktivitetsområder fra steinalderen (ID 34636 og 24793). Helt øst langs linjen, ved E 39, ligger det et gravminne fra jernalderen (ID 14944). Ålgårdbanen krysser influensområdet. En totalvurdering gir området langs linjen øvre del av middels verdi.

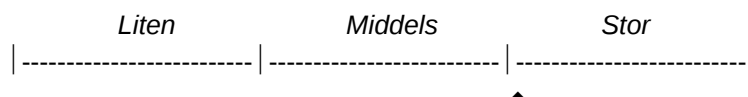
7.3.3 Linje 90003.

Det ligger totalt 5 fornminner innenfor influensområdet til denne linjen. Som linje 90001 er rydningsrøyslokaliteten fra jernalderen (ID 54608), frigjort for masseuttak. Et gårdsanlegg fra førreformatorisk tid (ID 44847) ligger øst ved Nordre Kaberg. Det østligste tunellinnslaget ligger omtrent ved tunellinnslaget til linje 90001 slik at de samme to bosetning-aktivitetsområder fra steinalderen (ID 34636 og 24793) blir inkludert i influensområdet. Helt øst langs linjen, ved E 39, ligger det et gravminne fra jernalderen (ID 34586). Ålgårdbanen krysser influensområdet. En totalvurdering gir området langs linjen stor verdi.

7.3.4 Linje 90007.

Det ligger totalt 4 fornminner innenfor influensområdet til denne linjen. Et gårdsanlegg fra førreformatorisk tid (ID 44847) ligger øst ved Nordre Kaberg. Ved det østligste tunellinnslaget ligger det en rydningsrøys lokalitet fra Jernalder (ID 5150). På Gilja ligger det et gravfelt (ID 24741) og et gårdsanlegg fra jernalderen (ID 54362). Ålgårdbanen krysser influensområdet. En totalvurdering gir området langs linjen nedre del av stor verdi.

7.4 Problemstilling.

Ved inngrep i eller nær registrerte kulturminner så kan det føre til direkte eller indirekte ødeleggelser/ forstyrrelser av kulturminnene.

”Arealbeslag kan måles i dekar, men det er like viktig å vurdere det berørte kulturmiljøets form og utstrekning. Det avgjørende er på hvilken måte et kulturmiljø blir endret og graden av denne endringen. Vil kulturmiljøet bli skadet, for eksempel ved at en viktig bygning i miljøet må rives, må det vurderes i hvor stor grad det medfører at den historiske lesbarheten blir endret.

I forhold til fragmentering av kulturmiljøer vil spørsmålet være i hvilken grad verneverdiene blir påvirket og på hvilken måte. Den historiske sammenhengen mellom et kulturmiljø og deres omgivelser er viktig for forståelsen og opplevelsen av et kulturmiljø. Det må beskrives hva denne sammenhengen består i og hvilken endring tiltaket vil medføre for opplevelsen og forståelsen av denne.

Luftforurensning og støy kan ha en merkbar negativ virkning på kulturmiljøer langs tungt trafikkerte veger. Langs en avlastet veg vil det kunne bli positive virkninger i form av redusert nedsmussing og støybelastning, med verdistigning og incitament til bedre vedlikehold som følge. Verdistigning kan også øke presset på omdisponering av miljøene og således også være en trussel i forhold til bevaring. Det innebærer derfor en stor grad av usikkerhet om i hvor stor grad en avlastet veg vil føre til bedre forhold for kulturminnene.

Ved anleggelse av ny veg må en vurdere i hvilken grad støy har noen betydning for et kulturmiljø, som for eksempel en gravhaug. Nærføring og støy vil normalt ikke ha noen betydning for de fleste kulturmiljøer i seg selv, men opplevelsen av dem og muligheten for bruk vil kunne reduseres. En må da vurdere i hvilken grad kulturmiljøet brukes og oppleves i dag.

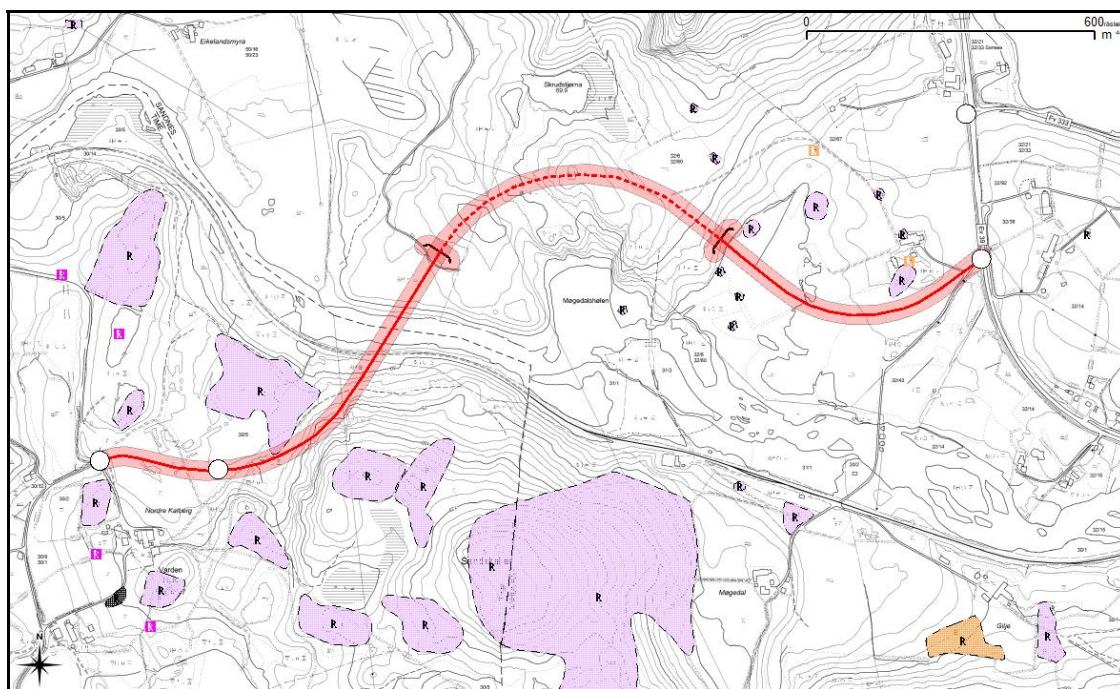
Terrengendringer og endringer i grunnvannsnivået kan endre vilkårene for fredete kulturlag i middelalderbyene slik at disse tørker ut og på sikt blir ødelagt.

For fastsettelse av et tiltaks omfang må en vurdere på hvilken måte og i hvilken grad kulturmiljøer endres som følge av tiltaket, eksempelvis på hvilken måte tiltaket vil endre historiske strukturer.” (Statens vegvesen, 2006).

7.5 Omfangs- og konsekvensvurdering

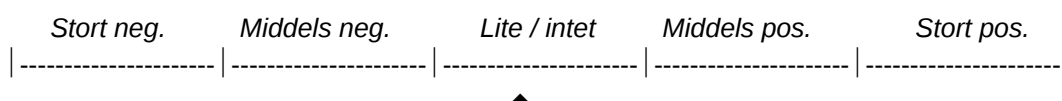
Det er lagt til grunn en veibredde på 10 meter med midtdeler og veiskuldre. Utover de 10 meterne er det lagt til en buffersone på 15 meter (20 meter fra midtlinjen). Dette er ikke en absolutt buffersone, men en retningslinje for influensområdet. Størrelsen på influensområdene avhenger av konkret arealbeslag og nærføring. For linje 90001 og 90003 vil det gå en gang- og sykkelsti fra Nordre Kalberg til det første tunellinnslaget på nordsiden av elven er. Denne vil ha en avstikker ned til Ålgårdbanen på sørsiden av elven. Dette vil ikke ha noen konsekvenser for Kulturminner.

7.5.1 Linje 90001.

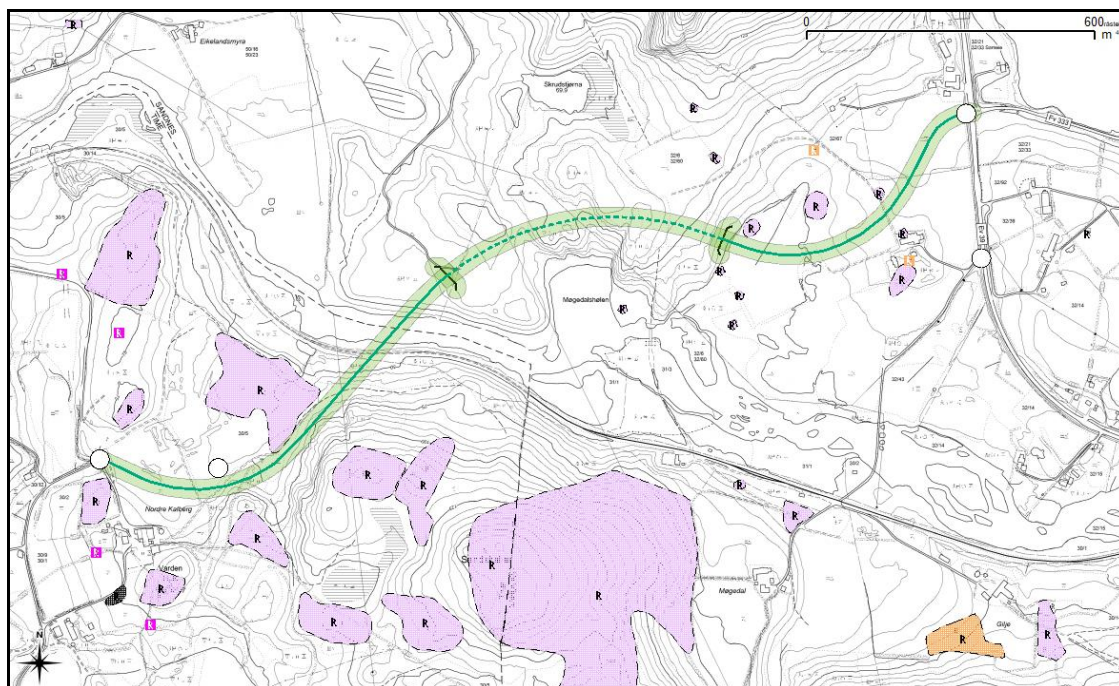
Figur 7.3. Linje 90001 med buffersone på 20 meter fra midtlinjen. Tunellinnslagene er markert som tverrstriper på linjen.

Ingen av de 3 aktuelle kulturminnene blir direkte berørt. Den historiske lesbarheten kan bli noe redusert. De to bosetning-aktivitetsområdene som ligger like i nærheten av det østligste tunellinnslaget bør ha spesiell oppmerksomhet hvis det skal lages en kulvert som vil beslaglegge et noe større areal enn veien. Linjen krysser Ålgårdbanen med bruløsning. Dette vil ikke påvirke omfanget i denne sammenheng. Omfanget vurderes til intet/lite negativt.

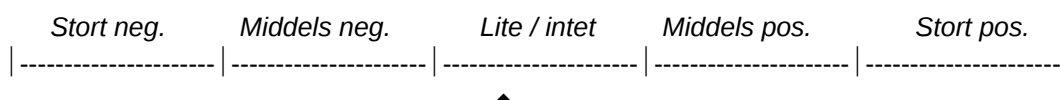
Middels verdi og intet til lite negativt omfang gir ubetydelig konsekvens (0/-).

7.5.2 Linje 90003.

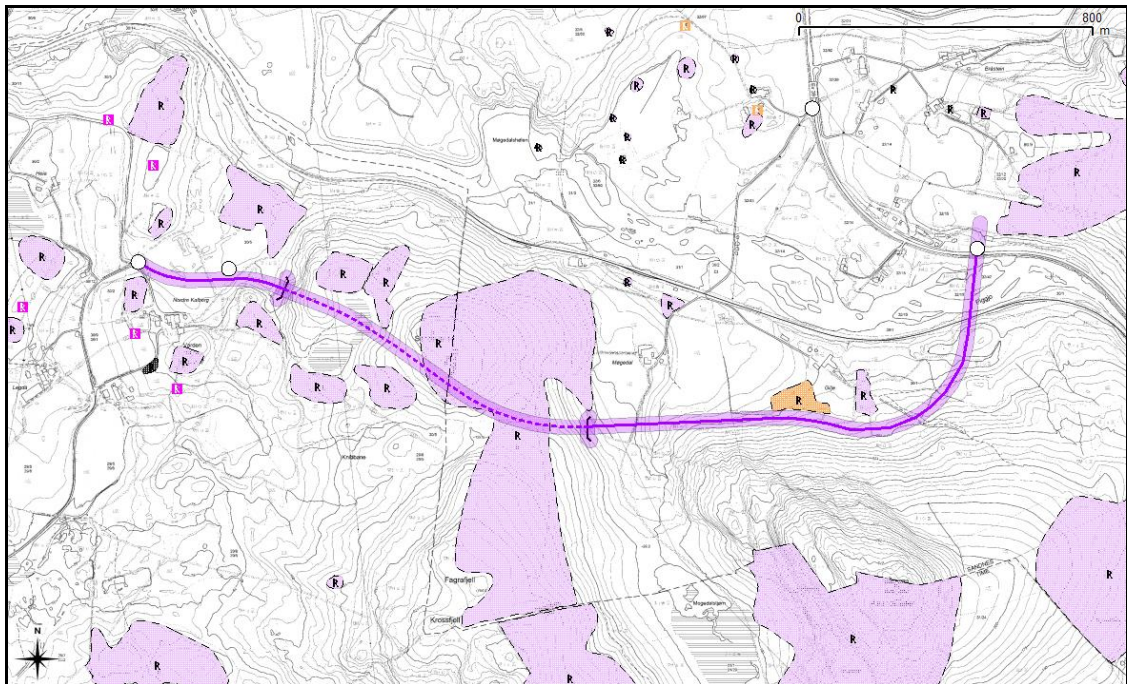
Figur 7.4. Linje 90003 med buffersone på 20 meter fra midtlinjen. Tunellinnslagene er markert som tverrstriper på linjen.

Ingen av de 4 aktuelle minnene blir direkte berørt. Den historiske lesbarheten kan bli noe redusert, dette gjelder spesielt gravminne 34586 som ligger kun 10 meter fra tiltaket. Det gjøres oppmerksom på at minnet i dag muligens er satt ut av historisk kontekst fordi det ligger delvis under en gårdsvei. Gårdsanlegget fra førreformatorisk på Nordre Kalberg ligger på andre siden av en mindre vei fra tiltaket. De to bosetningsaktivitetsområdene som ligger like i nærheten av det østligste tunellinnslaget bør ha spesiell oppmerksomhet hvis det skal lages en kulvert som vil beslaglegge et noe større areal enn veien. Linjen krysser Ålgårdbanen med bruløsning. Dette vil ikke påvirke omfanget i denne sammenheng. Omfanget vurderes til lite negativt.

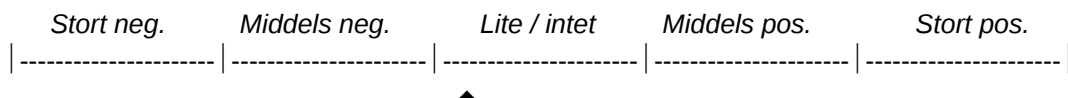
Stor verdi og nedre del av lite omfang gir liten negativ konsekvens (-).

7.5.3 Linje 90007.

Figur 7.5. Linje 90007 med buffersone på 20 meter fra midtlinjen. Tunellinnslagene er markert som tverrstriper på linjen.

Ingen av de 4 minnene blir direkte berørt. Gårdsanlegget fra førreformatorisk på Nordre Kalberg ligger på andre siden av en mindre vei fra tiltaket. Hvis tiltaket krever en kulvert ved det østligste tunellinnslaget som vil beslaglegge et større areal kan mindre deler av rydningsrøys lokaliteten fra jernalder (ID 5150) bli berørt. Linjen vil også tangere gravfeltet på Gilja (4-5 meters avstand), mens gårdsanlegget i samme området ligger på større avstand. Linjen krysser Ålgårdbanen med bruløsning. Dette vil ikke påvirke omfanget i denne sammenheng. Omfanget vurderes til lite negativt.

Stor verdi og lite negativt omfang gir liten negativ konsekvens (-).

8 Sammenstilling

Tabell 6. Sammenstillingen viser vurdering av verdi, omfang, konsekvens og rangering for kulturmiljø og linjevalg.

Linje	Virkning			Rangering
	Verdi	Omfang	Konsekvens	
Linje 90001	Middels	Intet/lite negativt	Ubetydelig/liten negativ (0 / -)	1
Linje 90003	Stor	Lite negativt	Liten negativ (-)	2
Linje 90007	Stor	Lite negativt	Liten negativt (-)	3

Fornminner er automatisk fredet og dette gjør at områdene med fornminner mer eller mindre automatisk får høy verdi, verdivurderingen er gjort av området i sin helhet og kan derfor få en lavere verdi som ved linje 90001. Kulturminner er en konkret ting som ligger på en konkret plass. Dette gjør at det kan være forholdsvis enkelt å foreta en liten justering av linjene slik at konflikter kan unngås eller reduseres. Ingen av linjene resulterer i direkte arealbeslag. Linje 90001 er den linjen som passerer minnene med størst avstand. Linje 90003 passerer litt nærmere minnene og det er dermed større mulighet for at den historiske lesbarheten blir redusert. Linje 90007 tangerer et gravfelt og det er fare for at det østligste tunellinnslaget kan komme i kontakt med en rydningsrøys. Linje 90001 er vurdert til ubetydelig/liten negativ konsekvens, mens linje 90003 og 90007 er vurdert til liten konsekvens.

9 KILDER

9.1 Nettbaserte kilder

Arealis: <http://www.ngu.no/kart/arealis/>

Markslagskart: <http://kart4.skogoglandskap.no/karttjenester/markslag/>

Riksantikvaren: <http://askeladden.ra.no/sok/index.jsp>

Temakart Rogaland: <http://www.temakart-rogaland.no>

9.2 Skriftlige kilder

Idsøe Rune (2011). *Bybåndet sør, Sandnes, Klepp og Time Kommuner, potensialet for automatisk fredete kulturminner. Ambio rapport 15113-1.*

Mangersnes (2010). *Delrapport – Kulturmiljø / revidert februar 2010 - Grunnlag til konsekvensutredning – Rv 505 Foss-Eikeland – Kverneland og tverrforbindelse E 39 – Jæren. Ecofact rapport 2007-19-revidert.*

Rogaland Fylkeskommune, Dimensjon Rådgivning (2011). *Silingsrapport, Innspill på mulige vegtraséer for Tverrforbindelsen Jæren-E39, kommunedelplan bybåndet sør.*

Statens Vegvesen (2006). *Konsekvensanalyser – Håndbok 140.*

10 Vedlegg – ID-nummer på kulturminner.

